Archetype

Η αρχιτεκτονική της απόδρασης

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 02/09/2022

Πάντα είχα μια καχυποψία, έως και άρνηση, για τη δεύτερη, την εξοχική κατοικία (παρότι και ο ίδιος ενέδωσα τελικά). Με έθλιβαν τα εγκαταλελειμμένα σπίτια, τα σπίτια-ερείπια, τα ημιτελή σπίτια με τον αφόρητο κενό πάνω όροφο, τα εξοχικά κουφάρια με συγκρουσιακούς κληρονόμους, τα σπίτια με παρελθόν αλλά δίχως μέλλον. Τα σπίτια-χίμαιρες, τα σπίτια της φυγής. Η ελληνική ύπαιθρος αποτυπώνει πιστά αυτές τις μελαγχολικές ιστορίες σπιτιών.

Με προβλημάτιζε βαθιά ο λόγος που οδηγούσε σε αυτή την ανάγκη: η απόδραση από την «τσιμεντούπολη», η προσπάθεια απομάκρυνσης από ένα αστικό περιβάλλον που θα έπρεπε να είναι δοχείο ευζωίας αλλά που αντίθετα συνθέτει ένα περιβάλλον αντικοινωνικό και απωθητικό. Τούτο συμβαίνει γιατί οι πόλεις μας δεν σχεδιάστηκαν αλλά «προέκυψαν», με διαδικασίες που λάμβαναν απλώς υπόψη τα συμφέροντα ιδιωτών ή ομάδων, απέναντι σε άλλους ιδιώτες ή ομάδες: συχνά με την απουσία του κράτους ή ακόμα χειρότερα με τη συναίνεση του κράτους. Οι πόλεις μας είναι η ιστορία μας, η συλλογική μας ιδιοπροσωπία. Η ποιότητα του αστικού χώρου παράγει αντίστοιχη ποιότητα της συλλογικής διαβίωσης, χαρακτηρίζει τις κοινωνικές και τις διαπροσωπικές μας σχέσεις.

Πολλά από αυτά τα εξοχικά σπίτια-ιδιωτικά καπρίτσια για τον ελεύθερο χρόνο, αντιπροσωπεύουν ή και προβάλλονται ως εκδοχές λάιφσταϊλ που πιθανώς να οφείλεται στη μεσογειακή πληθωρικότητα και τον καταναλωτικό ναρκισσισμό μας. Κατασκευασμένα συχνά στη μέση του πουθενά, χωρίς αντίληψη ένταξης ή και ανταλλαγής με μια ιδέα ελάχιστου οικισμού και μιας αναζήτησης κοινωνικότητας, είναι σαν να

υπερπηδούν το πρόβλημα διαμορφώνοντας μια παράλληλη πραγματικότητα σε σχέση με τις δυσκολίες της καθημερινότητας και την ποιότητα της αστικής διαβίωσης. Μια «διάσπαρτη» ύπαιθρος με σπίτια μιας απομονωμένης, παράλληλης ζωής. Οι αρχιτέκτονες διαχειρίζονται ενίοτε με επιτυχία το πρόβλημα της φυσικής ένταξης, τι γίνεται όμως με εκείνο της σχέσης με το ανθρωπογενές περιβάλλον που συνθέτει κοινότητα;

Όλο και περισσότερες δημοσιεύσεις, εκθέσεις, βιβλία, βραβεία, αφιερώνονται στην εξοχική κατοικία, δηλαδή στην αρχιτεκτονική του ιδιωτικού, που σημαίνει στην κοινωνία του ιδιωτικού. Τα αφιερώματα είναι αξιέπαινα και καλοδεχούμενα, αναπαριστούν ωστόσο μια χώρα ατομικής ευδαιμονίας σε διακοπές διαρκείας. Αυτή είναι η πραγματικότητα;

Είναι γεγονός ότι οι Έλληνες αρχιτέκτονες παρουσιάζουν αξιοσημείωτες επιδόσεις σε αυτόν τον τομέα, έχοντας εξασκηθεί εδώ και δεκαετίες με το θέμα. Εδώ όμως βρίσκεται το πρόβλημα. Πολλοί αναρωτιούνται αν στην Ελλάδα δεν υπάρχει άλλη αρχιτεκτονική εκτός από εκείνη της ιδιωτικής κατοικίας, και μάλιστα της εξοχικής. Το ερώτημα είναι δραματικό. Αποκαλύπτει τη διαχρονική απουσία όχι απλώς δημόσιας αρχιτεκτονικής, αλλά απουσία αρχιτεκτονικής κουλτούρας από τους δημόσιους θεσμούς, εκείνους που θα έπρεπε να αντιλαμβάνονται τη σημασία και να επενδύουν στις αξίες της καλής αρχιτεκτονικής και της καλής πόλης, όπως γίνεται σε όλο τον πολιτισμένο κόσμο. Γιατί οι πόλεις δεν είναι ιδιωτικές, αποτυπώνουν συλλογικές νοοτροπίες και τρόπους διαβίωσης, τους οποίους οι θεσμοί καλούνται να οικοδομήσουν.

Το αδιέξοδο είναι διπλό: σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, οι Έλληνες αρχιτέκτονες έχουν εγκλωβιστεί σε ένα εργασιακό πεδίο ασφυκτικό, ως «αρχιτέκτονες του ιδιωτικού» και ιδιαιτέρως της εξοχικής κατοικίας. Το αδιέξοδο όμως είναι και υπαρξιακό: πρόκειται για τη συλλογική αναζήτηση μιας ιδιωτικής χίμαιρας που αποτυπώνει την αποτυχία μας για τη διαβίωση σε πόλεις, οι οποίες να ευνοούν την ανάπτυξη κοινοτήτων ευζωίας και να μην υποχρεώνουν σε μια εξιδανικευμένη, εγωιστική αλλά και ατελέσφορη απόδραση.

Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Το Βήμα», 7.8.2022